

CZU: 342.4(478:4)

RESTRÂNGEREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI: STANDARDE EUROPENE ȘI EXIGENȚE CONSTITUȚIONALE

Sergiu CARP,

student, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Articolul este consacrat instituției restrângerii drepturilor și libertăților omului. În baza analizei dispozițiilor actelor juridice internaționale, europene și a constituției sunt identificate principalele condiții ce necesită a fi respectate pentru ca restrângerea drepturilor omului să fie una legală și să nu se transforme într-o încălcare de drepturi.

Cuvinte-cheie: drepturi ale omului, restrângerea drepturilor omului, limitele restrângerii drepturilor omului, Constituție.

RESTRICTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS: EUROPEAN STANDARDS AND CONSTITUTIONAL REQUIREMENTS

Sergiu CARP,

student, Institute of Criminal Sciences and Applied Criminology

The article is devoted to the institution of the restraint of human rights and freedoms. Based on the analysis of the provisions of the international legal acts, the European legal acts and the Constitution there are identified the main conditions which needs to be respected to restrict human rights to be legal and not to be a violation of rights.

Keywords: human rights, human rights restrictions, limits of human rights restrictions, Constitution.

Introducere. Pornind de la faptul că drepturile și libertățile nu sunt oferite omului de către stat (ele fiind doar recunoscute, garantate, respectate și protejate de către acesta ca deja existente), acestea fiind inalienabile (adică nu pot fi înstrăinate), el, totuși, nu poate fi privat de dreptul său, ci doar poate fi limitat sau restrâns în exercitarea lui.

Atât în documentele internaționale, cât și în legislația internă a statelor este atestată ideea nu numai a posibilității restrângerii drepturilor și libertăților omului într-o societate democratică, dar și a necesității restrângerii acestora în interesul societății atât în condițiile de viață obișnuită, cât și în condițiile situațiilor excepționale [2, p. 103-104]. Cu toate acestea, desigur, este necesar de a cunoaște condițiile în care este posibilă limitarea drepturilor omului, întrucât nerespectarea acestora prezintă pericol de încălcare a drepturilor omului.

Scopul studiului. Pornind de la necesitatea absolută de cunoaștere

a limitelor în care se admite limitarea/restrângerea legală a drepturilor omului, în studiul de față ne propunem să elucidăm unele dintre condițiile în care se admite atât la nivel internațional, cât și național, restrângerea legală a drepturilor omului.

Rezultate obținute și discuții.

În sens tradițional, limitarea drepturilor caracterizează situația omului în societate și stat, care reflectă nivelul libertății individului oferită prin lege și asigurată în mod real. Din această perspectivă, limitarea drepturilor presupune existența unor limite stabilite de legiuitor, referitoare la realizarea de către individ a drepturilor și libertăților sale, care se exprimă prin interdicții, ingerințe, obligații, răspunderi, existența cărora este determinată de necesitatea protejării valorilor sociale consacrate constituțional, iar menirea rezidă în asigurarea echilibrului necesar între interesele individului, societății și statului [17, p. 12; 16, p. 18].

La nivel internațional, *Declara-*

ția Universală a Drepturilor Omului, cele două pacte internaționale privitoare la drepturile omului, alte documente juridice admit existența unor limitări și restrângeri, în legătură cu exercițiul drepturilor și libertăților omului [10, p. 105] după cum urmează.

Declarația Universală a Drepturilor Omului [8] prevede în art. 29 alin. (2): „În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare persoană este supusă: numai îngrădirilor stabilite de lege în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și a bunăstării generale, într-o societate democratică”. Această dispoziție este o recunoaștere implicită a caracterului relativ al drepturilor și libertăților prevăzute în Declarație. Nefiind absolute, drepturile pot fi, deci, limitate în exercițiul lor, astfel încât să prevină abuzul de drept și, în același timp, să se păstreze caracterul democratic al societății [11, p. 9].

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [13] prevede în art.4 că statele părți nu pot supune drepturile decât la limitările stabilite de lege, numai în măsura compatibilă cu natura acestor drepturi și exclusiv în vederea promovării bunăstării generale într-o societate democratică.

Mai mult, potrivit art. 5: (1) „[n]ici o dispoziție din Pact nu poate fi interpretată ca implicând vreun drept de suprimare a drepturilor sau libertăților recunoscute în Pact ori limitări ale lor mai ample decât cele prevăzute în Pact. (2) Nu se poate admite nicio restricție sau derogare de la drepturile fundamentale ale omului, recunoscute sau în vigoare în orice țară în virtutea unor legi, convenții, regulamente sau cutume, sub pretextul că prezentul Pact nu recunoaște aceste drepturi sau le recunoaște într-o măsură mai mică.” După cum susțin cercetătorii, acest ultim alineat are o importanță deosebită, deoarece extinde interdicerea și asupra drepturilor pe care nu le prevede Pactul, dar care sunt recunoscute de legislația internă a statelor [1, p. 82-83].

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [12], preluând reglementările din Pactul internațional cu privire la drepturile sociale, economice și culturale (în art. 4 și 5), stabilește expres și drepturile care pot fi restrânse, precum:

- dreptul de a circula liber și de a alege liber reședința (art. 12 alin. 3);
- dreptul la libertatea gândirii (art. 18 alin. 3);
- dreptul la libertatea de exprimare (art. 19 alin. 3);
- dreptul de întrunire pașnică (art. 21);
- dreptul de a se asocia (art. 22 alin. 2) etc.

De rând cu aceasta, Pactul precizează că aceste drepturi nu pot face

obiectul unor restricții decât dacă acestea sunt prevăzute de lege, sunt necesare pentru a ocroti securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [5] stabilește posibilitatea restrângerii unor drepturi în art. 9 alin. (2), art. 10 alin. (2), art. 11 alin. (2), iar prin art. 2 din Protocolul nr. 4 prevede condițiile în care este admisă restrângerea. Respectiv, potrivit acesteia exercitarea drepturilor nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Totodată, prezintă importanță și art. 17 și 18 din Convenție, potrivit cărora: „[n]ici o dispoziție din Convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta Convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți, decât acele prevăzute de Convenție”; „[r]estrângerile care, în termenii prezentei Convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți, nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute”. Pe marginea acestor prevederi, cercetătorii [14, p. 61] notează că doar o astfel de structurare a garanțiilor drepturilor și libertăților omului față de restrângerile aduse acestora oferă posibilitatea păstrării echilibrului între drepturile individului

și interesele generale ale societății democratice în ansamblu, astfel evitându-se ca acestea să intre în conflict.

Așadar, din conținutul restricțiilor și derogărilor admise de actele internaționale se poate conchide că limitele, restrângerile drepturilor omului sunt admisibile dacă [7, p. 43-44]:

- sunt necesare într-o societate democratică și sunt expres prevăzute de lege;
- se impun pentru a proteja securitatea națională, ordinea, sănătatea sau morala publică, drepturile și libertățile celorlalți;
- sunt stabilite exclusiv în vederea favorizării binelui general într-o societate democratică.

Vorbind despre instituția restrângerii drepturilor și libertăților omului pe plan intern, precizăm că, privită în sens larg, aceasta este o instituție interramurală ce cuprinde norme de drept constituțional, administrativ, penal, procesual civil, procesual penal, contravențional etc., ea reglementând relațiile de putere și subordonare.

Cel mai important rol îi revine desigur Constituției, care stabilește principalele condiții pentru restrângerea drepturilor și libertăților omului, protejând astfel omul și drepturile acestuia față de acțiunile arbitrare ale statului, deoarece restrânge posibilitatea acestuia de a atenta asupra drepturilor și de a interveni în sfera libertății individului [15, p. 31].

Referindu-ne nemijlocit la textul *Constituției Republicii Moldova* notăm că aceasta, aliniindu-se la standardele internaționale, stabilește în art. 54 următoarele[3]:

„(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor

restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Dincolo de alte momente importante pe care le cuprind aceste reglementări, atragem atenția la faptul că textul constituțional citat expres stabilește care drepturi nu pot fi restrânse, deci, care drepturi sunt absolute, și anume:

- art. 20 – Accesul liber la justiție

- art. 21 – Prezumția de nevinovăție

- art. 22 – Neretroactivitatea legii

- art. 23 – Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- art. 24 – Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

Unii cercetători sunt de părerea că alin. (2) al art. 54 din Constituția Republicii Moldova ar trebui să-și extindă efectele și asupra drepturilor reglementate de art. 26 (Dreptul la apărare), 52 (Dreptul de petiționare) și 53 (Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică) din Constituție, întrucât nimic nu poate justifica într-o societate democratică restrângerea dreptului la apărare, a dreptului la petiționare și a dreptului la recuperarea preju-

diciilor cauzate de autoritățile publice [1, p. 86].

În plan comparativ, menționăm că art. 53 din *Constituția României* [4] conține aproape același text normativ și, anume:

„(1) *Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.*

(2) *Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.*”

Dincolo de asemănări, putem observa și unele deosebiri în textele celor două constituții, care, în opinia noastră, nu trebuie neglijate. În acest sens, *Constituția României* reglementează o condiție suplimentară pentru ca restrângerea să poată opera, și anume – ca aceasta „să fie necesară într-o societate democratică”. Sub acest aspect, atestăm că *Legea Supremă a României* valorifică mai fidel prevederile documentelor internaționale în materie comparativ cu *Legea noastră fundamentală*.

O altă deosebire dintre cele două texte constituționale, rezidă în omisiunea constituantului nostru de a stipula expres necesitatea aplicării restrângerii în *mod nediscriminatoriu*, care împreună cu proporționalitatea și cu interzicerea atingerii existenței dreptului sau a libertății constituie principalele condiții ale legalității restrângerii drepturilor și libertăților omului în statul de drept.

Pe de altă parte, în doctrină, s-a constatat că în raport cu *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, conținutul *Constituției Republicii Moldova* (nemijlocit art. 54), cuprinde mai multe prevederi de restrângere a exercițiului unor drepturi și libertăți, respectiv, fiind necesară ajustarea dispozițiilor date cu prevederile internaționale în domeniu [14, p. 118; 6, p. 21].

În acest sens, prof. I. Guceac [9, p. 120], susține că *Constituția* conține dispoziții prea generale, fiind necesar ca legiuitorul constituant să prevadă circumscrierea prin lege organică a sferei drepturilor și libertăților a căror exercitare ar putea fi restrânsă de lege.

În concluzie, subliniem că reglementarea constituțională a restrângerii drepturilor și libertăților omului constituie una dintre cele mai importante garanții juridice de natură să asigure protecția libertății individului (a drepturilor și libertăților fundamentale în general) față de ingerința ilegală și arbitrară a statului în sfera personală. Cu toate acestea însă, eficiența acestor garanții depinde substanțial de dezvoltarea adecvată a dispozițiilor constituționale în legislația ramurală.

Evaluând, în general, principiile și criteriile aplicabile restrângerii drepturilor, identificăm următoarele limite admisibile de care trebuie să se țină cont necondiționat:

- restrângerile trebuie exercitate în baza legii potrivit unei proceduri concrete;

- restrângerile nu trebuie să contravină normelor juridice internaționale și naționale;

- restrângerile se pot aplica doar în scopurile prevăzute de lege, în caz contrar, ele fiind ilegale;

- restrângerea trebuie să fie proporțională scopului pentru care se aplică;

- restrângerea trebuie să vizeze întotdeauna un drept determi-

nat sau determinabil și să nu facă dificilă realizarea altor drepturi și libertăți;

- restrângerile dreptului nu trebuie să afecteze esența și existența acestuia;

- restrângerile nu trebuie să fie operate asupra drepturilor pentru care Constituția nu permite restrângerea (acestea fiind drepturi absolute);

- restrângerea nu trebuie să se transforme în discriminare;

- restrângerile trebuie să fie raționale și necesare în general și în fiecare caz concret;

- restrângerile trebuie să aibă un caracter temporar.

Bibliografie

1. Chetruș U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013.
2. Coca G., Coca M. *L'exercice des droits et des libertés fondamentales. Limites, restreintes et derogations*. În: Teorii și practici ale guvernării democratice, Sesiune de comunicări științifice, 23-24 octombrie, 2010. Chișinău: S. n., 2011.
3. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial nr.78/140 din 29.03.2016.
4. *Constituția României* din 21 noiembrie 1991, revizuită. În: Monitorul Oficial al României nr. 233 din 21.11.1991, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
5. *Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* din 4 noiembrie 1950 (Roma), Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr. 54-55/502.
6. Costachi Gh., Moroșanu I. *Prevederi constituționale privind restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți ale omului*. În: *Legea și Viața*, 1999.
7. Creangă I., Gurin C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*. Chișinău: TISH, 2005.
8. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.90). Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul 1.
9. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2004.
10. Iancu Gh. *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*. București: All Beck, 2003.
11. Micu D. *Garantarea drepturilor omului în practica Curții Europene a drepturilor omului și în Constituția României*. București: All Beck, 1998.
12. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York, ratificat de Republica Moldova prin hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990 (în vigoare din 26 aprilie 1993).
13. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale* din 16.12.1966. Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul 1 (în vigoare din 26 aprilie 1993).
14. Potînga A., Costachi Gh. *Asigurarea drepturilor omului în lume*. Chișinău: Epigraf, 2003.
15. Белый А.В. *Понятие и значение ограничения прав и свобод человека и гражданина*. В: Вестник Челябинского Государственного Университета. Право. Выпуск 18. 2009, №7 (145).
16. Квитко А.Ф. *Конституционно-правовые ограничения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации*. Автореферат диссертации ... канд. юрид. наук. Москва, 2007.
17. Рассолова Е.Ш. *Ограничения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации: конституционно-правовое исследование*. Автореферат диссертации ... канд. юрид. наук. Москва, 2009.

DESPRE AUTOR /
ABOUT AUTHOR

Sergiu CARP,
Student, anul II,
Institutul de Științe Penale și
Criminologie Aplicată
Student, second year
Institute of Criminal Sciences and
Applied Criminology
e-mail: sericarp110398@mail.ru